

ILISIMATUSARFIK

Gerningsmandsprincippet

En retshistorisk og analytisk undersøgelse af
gerningsmandsprincippet anvendelse i Grønland

Bachelorprojekt

Skrevet af: Lilly Olsen Jensen

Vejleder: Matias Røjle Bruun

ECTS-point: 20

Afleveringsdato: 15. maj 2024

Indholdsfortegnelse

<i>Eqikkagaq</i>	2
Abstract	2
1. Indledning	3
1.1. <i>Problemformulering</i>	4
1.2. <i>Afgrænsning</i>	4
1.3. <i>Projektets opbygning</i>	4
1.4. <i>Metode</i>	5
2. Gerningsmandsprincippet – kriminallovens ikrafttræden i Grønland	5
2.1. <i>Den juridiske ramme</i>	5
2.1.1. <i>Baggrunden</i>	5
2.1.2. <i>Den juridiske ekspedition</i>	6
2.1.3. <i>Udviklingen mellem den juridiske ekspedition og den grønlandske retsvæsenkommission</i>	8
2.2. <i>En analytisk gennemgang af relevante kriminalretlige domme</i>	10
2.2.1. <i>Ældre domme</i>	10
2.2.2. <i>Nyere domme</i>	13
2.2.3. <i>Delkonklusion</i>	16
4. Diskussion – et gerningsmandsprincip ude af trit med virkeligheden	16
5. Konklusion	18
Kildefortegnelse	20

Eqikkagaq

Pinerluttulerinermi inatsit ukiuni kingullerni nunatsinni inuiaqatigiinni oqaluuserineqarluarpoq. Inatsimmi pinerluttuliortunut naammattumik sunniuteqarluartumik iliuuseqartoqanngimmat isornartorsiorneqarsimavoq, ilaatigut innuttaasut inatsisitigut isumannaatsuunissaat pillugu apeqqutit saqqummiunneqartarsimallutik. Tamanna ilaatigut pineqaatissiissutinik sukaterinermik kinguneqarsimavoq, ilaatigut toqutsisoqartillugu pinngitsaaliisoqartillugulu.

Kalaallit Nunaanni pinerluttulerinermi inatsit siulleg nr. 55 5. marts 1954-imeersoq tunngavigalugu pinerluttulerinermi inatsit immikkuullarissoq pilersinneqarpoq. Europami pinerluttulerinermi inatsisit allat assignagit pineqaatissiissut pinerluuteqarsimasumut tunngavilerneqarpoq.

Pinerluuteqarsimasut inuttut ataasiakkaatut inuiaqatigiinnut utertinneqarnissaat tunngavigalugu pinerluuteqarsimasunut najoqqutassiaq pinerluuteqarsimasunut najoqqutassiamit, pinerlunnerup qanoq ittuuneranik sakkortussusianillu tunngaveqartumit allaanerulluinnartumik, tunngavilersorneqarpoq.

Abstract

Criminal law has been a highly topical issue in Greenlandic society in recent years. There has been criticism that the law does not take sufficiently effective action against perpetrators, including the issue of safeguarding the legal rights of the population has been raised. Among other things, this has led to stricter measures, including in cases of murder and rape.

With the first Criminal Act for Greenland no. 55 of March 5, 1954, a quite unique criminal act was created based on the Greenlandic legal tradition. Unlike other European criminal laws, the sentencing was to be based on an offender principle rather than an offense principle. The offender principle was therefore of fundamental importance in the drafting of the first Criminal Code. Greenland has an indigenous population whose culture, language, traditions, etc. differ from Europeans. For these reasons, among others, there was an intention not to transfer the Danish legal rules directly to Greenlandic society. It was also for these reasons that it was unthinkable to place the Inuit people of the time in prisons.

1. Indledning

Kriminalretten har været et højaktuelt emne i det grønlandske samfund de seneste år. Der har været kritik om, at loven ikke griber tilstrækkeligt effektivt ind over gerningsmændene, hvoriblandt spørgsmålet om varetagelse af de retssikkerhedsmæssige hensyn til befolkningen har været bragt op. Dette har blandt andet medført foranstaltningseskærper, herunder ved drab og voldtægt. Med den første kriminallov for Grønland nr. 55 af 5. marts 1954 skabte man en ganske unik kriminallov på grundlag af den grønlandske retstradition. Foranstaltningsudmålingen skulle i modsætning til øvrige europæiske straffelove nærmere bestemt tage udgangspunkt i et gerningsmandsprincip frem for et gerningsprincip.¹ Gerningsmandsprincipet har derfor haft en grundlæggende betydning for udarbejdelsen af den første kriminallov. Grønland har en oprindelig befolkning, hvor kulturen, sproget, traditionerne mv., adskiller sig fra europæere. Af bl.a. disse årsager har man haft en hensigt om at undlade at overføre de danske retsregler direkte til det grønlandske samfund.² Det var endvidere af disse årsager, at det var utænkeligt at placere datidens inuitfolk i fængsler.³

Det såkaldte gerningsmandsprincip bygger på en resocialisering på baggrund af gerningsmandens individuelle behov til forskel fra gerningsprincipet, der baserer sig på kriminalitetens art og grovhed. Det er i forhold til anvendelsen af gerningsmandsprincipet i Grønland vigtigt at bemærke, at det blev indskrevet i den dagældende kriminallov, og har, efter alt at dømme, været en del af den grønlandske retspraksis lige siden. Det er derfor væsentligt at undersøge, hvordan princippet bliver implementeret ved de grønlandske domstole og hvad de lægger vægt på i forhold til valget af foranstaltningen. Samtidig er det væsentligt at undersøge, hvorvidt gerningsmandsprincipets anvendelse stemmer overens med det lovfæstede formål.

¹ Garlik Jensen, H. (1989). Den Grønlandske kriminallov og kriminalpolitik i dag. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. Side 276

² Senholt, L. (1984) Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v., s. 3

³ Møller, J. (1999) *Den grønlandske kriminallov i praktisk perspektiv*. Grønland – på vej mod et nyt straffesystem? Rapport fra NSfKLs 41. forskerseminar. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

1.1. Problemformulering

Dette projekt vil undersøge, hvordan gerningsmandsprincippet bliver implementeret ved de grønlandske domstole og i de foranstaltninger, der herved dømmes. Projektet vil på den baggrund undersøge, hvorvidt gerningsmandsprincippet anvendes i overensstemmelse med de grundprincipper og hensyn, der ligger til grund for dets implementering i det grønlandske samfund.

Til at belyse ovenstående, vil der blive gjort rede for udviklingen af gerningsmandsprincippet fra kriminallovens ikrafttræden i 1954 frem til i dag. Dernæst vil der blive analyseret en række domme fra de grønlandske domstole, hvorvidt gerningsmandsprincippet er anvendt i praksis. På denne baggrund vil det diskuteres, hvorvidt det grønlandske gerningsmandsprincip anvendes i praksis i overensstemmelse med det lovfæstede formål, herunder om anvendelsen sker i overensstemmelse med den moderne retsbevidsthed i Grønland.

1.2. Afgrænsning

Der tages alene fokus på overtrædelser af bestemmelser om personfarlig kriminalitet iht. kriminalloven i den analytiske gennemgang af relevante domme, hvor gerningsmandsprincippet ses at være anvendt.

1.3. Projektets opbygning

Afsnit 2 har til formål at gøre rede for gerningsmandsprincippet i Grønland, herunder et indblik i den juridiske ramme, et historisk tilbageblik samt en beskrivelse af kriminallovens udvikling fra tilblivelsen til i dag. Afsnittet har til formål at danne et overblik over emnet og det grønlandske retssystem indenfor kriminalretten, da grønlandsk ret ikke er et særligt belyst retsområde. Afsnittet gennemgår ligeledes den analytiske gennemgang af relevante domme, hvor gerningsmandsprincippet er anvendt.

Afsnit 3 gennemgår en diskussion af, hvorvidt gerningsmandsprincippet i realiteten er blevet anvendt i praksis siden kriminallovens tilblivelse.

Afsnit 4 indeholder en konklusion.

1.4. Metode

Projektets problemformulering besvares indledningsvist ved at tage afsæt i den retshistoriske metode, hvor der vil blive kigget tilbage på tilblivelsen af kriminalloven i 1954 og udviklingen til i dag. Retshistorien omfatter fortidig ret og dennes udvikling. Der tages ligeledes afsæt i den retsdogmatiske metode, hvoraf formålet er at beskrive, fortolke og analysere gældende ret og dermed er metoden egnet til at undersøge gerningsmandsprincippet anvendelse ved de grønlandske domstole.

2. Gerningsmandsprincippet – kriminallovens ikrafttræden i Grønland

I det følgende beskrives kriminallovens, herunder gerningsmandsprincippet juridiske ramme og dets udvikling i et retshistorisk perspektiv. For at kunne behandle spørgsmålet om udviklingen af gerningsmandsprincippet må man imidlertid ligeledes kaste et kort blik over den retshistoriske oversigt, herunder den lange periode fra 1700-tallet, da de europæiske missionærer ankom til Grønland frem til 1920-erne, hvor sysselretterne blev oprettet.

2.1. Den juridiske ramme

2.1.1. Baggrunden

I året 1721 rejste den norsk-danske præst, Hans Egede, til Grønland for at missionere.⁴ Da fandtes ingen retshåndhævende myndigheder, hvorfor den grønlandske befolkning i stedet anvendte blodhævn som almindelig reaktion for drab eller trommedyst som konfliktløsning.⁵ De første kriminalretlige retsforskrifter blev nedskrevet i Instruksen af 19. april 1782. Selvom Instruksen ikke gjaldt direkte for den enkelte grønlænder, gav den bl.a. købmanden ret til at straffe tyve og lignende: ”Skulle noget usømmeligt af Grønlændere begaaes, som enten Tyverie eller andre grove laster, da maae Kiøbmanden med al Lemfældighed formane dem til at afstaae derfra. Frugter dette ikke eller Forseelsen er særdeles grov, straffes de derfor efter Omstændighederne og Forbrydelsens Beskaffenhed.”⁶

⁴ Engbo, H. J. (2021) Grønlandsk kriminalret, foranstaltningerne, Djøf Forlag, s. 13

⁵ Ibid., s. 15

⁶ Refereret fra Andersen, J. (2010), s. 156

Der blev i løbet af begyndelsen af 1900-tallet oprettet dømmende myndigheder, herunder kommunerådet og sysselretterne. De nye kommuneråd blev oprettet i 1911, hvor de begyndte deres virksomhed som dømmende myndigheder. Kommunerådet behandlede dog kun mindre straffesager, hvor alvorligere forbrydelser blev behandlet af den såkaldte blandede domstol, der bestod af en dansk formand og hhv. to danske og to grønlandske øvrige medlemmer.⁷ Sysselretterne blev indført i 1926, der bestod af lige mange såvel danske som grønlandske medlemmer under behandlingen af straffesager.⁸

2.1.2. Den juridiske ekspedition

Den 12. juni 1946 afgav Rigsdagens grønlandsudvalg betænkning. Denne betænkning oplyser, at: *"Delegationen har fremført ønske om indførelse af tidssvarende straffebestemmelser, idet de nugældende findes forældede og ufyldstgørende. Specielt er det fremført, at der trænges til fængsler, og at den nuværende form for tvangsarbejde ofte ikke virker som straf."*⁹

Ønsket om at indføre tidssvarende straffebestemmelser synes at gå i opfyldelse, da Grønlands Styrelse i året 1948 sendte tre danske embedsmænd, der fik instruks på at undersøge, hvorvidt det var muligt at indføre dansk ret i Grønland. Denne rejse er bedre kendt som Den Juridiske Ekspedition. Rejsen, der foregik langs den grønlandske vestkyst, havde til hensigt at undersøge og kortlægge retstilstanden i Grønland.¹⁰ Det var en ganske vanskelig retstilstand, idet omstændighederne var således at danske i Grønland stod under dansk ret, hvilket betød, at der sjældent blev skredet ind mod dem, hvis de udøvede kriminalitet, mens de opholdt sig i Grønland, og de uskrevne regler, der gjaldt for den grønlandske befolkning fandtes en vis fare for vilkårlighed. Kravet om at blive ligestillet med danske samt ønsket om at få faste kriminalretlige regler voksede hos de grønlandske repræsentanter, hvorfor den daværende statsminister i Danmark i juni 1948 besluttede sig for at

⁷ Ibid., s. 30

⁸ Ibid.

⁹ Andersen, J. (2010) s. 103

¹⁰ Bruun, M. R. (2021) s. 23

udsende en juridisk ekspedition, der varede i etårs tid fra 1948-49.¹¹ Ekspeditionen afgav herefter en betænkning, der bl.a. beskrev, at der ikke fandtes samlede bestemmelser af strafferetligt indhold for Grønland. Den grønlandske strafferet bestod således af en sædvaneret, som gennem sysselretternes praksis, havde udviklet sig på grundlag af bestemmelser i ældre lovgivning på tidspunktet af den juridiske ekspedition.¹²

På daværende tidspunkt karakteriseredes sysselretternes praksis af individualisering og afpasning af reaktionen efter den enkelte lovovertræders formodede særlige behov. Her lagde man vægt på det personkendskab, som rettens medlemmer havde til den enkelte.¹³ Særligt af denne grund opfattedes den danske straffelov at være i strid med de grønlandske normer. Den Juridiske Ekspedition anbefalede derfor på baggrund af deres undersøgelse, at man indførte en lov, der byggede på den grønlandske praksis mht. sanktionssystemet. Ekspeditionen foreslog herimod, at loven blev udformet som i den danske straffelov, hvor reglerne om hvilke handlinger, der skal ses som strafbare og de almindelige betingelser blev udformet som i den danske straffelov.

Man besluttede sig for at følge ekspeditionens forslag og den første grønlandske kriminallov trådte i kraft den 15. juli 1954.¹⁴ Under fremsættelsen af det første lovforslag til kriminallov for Grønland af 22. oktober 1953 udtalte den daværende danske statsminister Hans Hedtoft, at der tillægges stor betydning, at man gennem en kriminallov, som den foreslåede undgår at krænke grønlandske retstraditioner og at man afholder sig fra, at fordanske det grønlandske samfund.¹⁵ Man valgte at kalde loven for en kriminallov og ikke en straffelov for at markere, at der skulle tillægges afgørende vægt af gerningsmandsprincippet ved sanktionsvalget. Sanktionerne blev ligeledes kaldt foranstaltninger i stedet for straffe, som det hedder i dansk praksis.

¹¹ Senholt, L. (1984), s. 32 f

¹² Engbo, H. J. (2021), s. 19

¹³ Betænkning om det kriminalretlige sanktionssystem m.v. i Grønland, nr. 500, (1968), s. 7-8

¹⁴ Senholt, L. (1984), s. 36

¹⁵ *Ibid.*

2.1.3. Udviklingen mellem den juridiske ekspedition og den grønlandske retsvæsenkommission

Siden kriminallovens ikrafttræden i 1954, har det lokale politi påtaget sig organiseringen af fuldbyrdelsen. Det betyder, at politiet selv måtte finde frem til de lokale borgere, som skulle stå for anbringelse og tilsyn og følge afviklingen af foranstaltningen. Man fandt det dog ganske hurtigt svært at finde egnede anbringelsessteder samt villige personer til at forestå foranstaltningen.¹⁶ Opgaven viste sig uoverkommeligt for politiet, da landet oplevede en kraftig stigning af kriminaliteten i 1950-60-erne og allerede to år efter kriminallovens ikrafttræden blev der åbnet et forvaringshjem i Grønland.

Det var generelt vanskeligt ved fuldbyrdelse, herunder især af forvaringsbestemmelsen. Det blev derfor ved en lovrevision i 1963 afskaffet, hvor man i stedet indførte en bestemmelse om anbringelse i anstalt. Her blev synet på anstaltsanbringelse kendetegnet ved, at man talte om en *indskrænkning* af friheden og ikke om en *frihedsberøvelse*.¹⁷ I løbet af de følgende år opgav man kravet om, at anbringelse på anstalt udelukkende måtte anvendes, hvis ingen anden foranstaltning var egnet. I 1962 blev en forsorgsleder fra Dansk Forsorgsselskab, Niels Therbild sendt til Grønland for at undersøge, hvordan foranstaltningssystemet fungerede. Her oplyste Therbild i sin evalueringsrapport, at der viste flere betydelige mangler i foranstaltningssystemet. I lyset af evalueringsrapporten kom der flere lovændringer i 1979, herunder indførtes f.eks. dom til forsorg, betinget dom mv., i kriminalloven.¹⁸ Kriminalloven udvikledes hermed til at minde mere om den danske straffelov i løbet af årene.

Siden kriminallovens ikrafttrædelse i 1954 er den blevet ændret adskillige gange. I 2007 blev der fremsat et forslag til en ændring på baggrund af en betænkning, som blev udarbejdet af Den Grønlandske Retsvæsenkommission. Den Grønlandske Retsvæsenkommission blev nedsat af Justitsministeriet i 1994 med et henblik på at revurdere hele det grønlandske retsvæsen. Man mente, at samfundsforholdene

¹⁶ Koch, L. (1999) Den grønlandske kriminallov i teoretisk perspektiv. Grønland – på vej mod et nyt straffesystem? Rapport fra NSFKLs 41. forskerseminar. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi. Side 32

¹⁷ Engbo, H. J. (2021), s. 26

¹⁸ *Ibid.*, s. 28 f

på daværende tidspunkt var blevet mere kompliceret, da befolkningen i stigende grad var flyttet til byerne og derved havde samfundet generelt gennemgået en intens udvikling. Med dette lovforslag ville man imødekomme kravene fra det moderne grønlandske samfund, og deraf gøre det grønlandske retsvæsen mere tidssvarende.¹⁹

Den Grønlandske Retsvæsenkommission kiggede bl.a. på forholdet mellem gernings- og gerningsmandsprincippet, herunder hvorledes principperne bør anvendes i kriminalloven. Kommissionens betænkning bekræfter, at der gradvist er indført takster for foranstaltninger, der idømmes for bestemte lovovertrædelser. Lighedsprincippet ses ligeledes at have fået en mere fremtrædende plads. Det fremgår af undersøgelsen af kriminalitetsudviklingen og sanktionsanvendelsen, at foranstaltningen anstaltsanbringelse samt bøde anvendes i et uforudset stort omfang. Det bekræftedes hermed, at nærværende foranstaltninger vælges i tilfælde, hvor behandlings- og resocialiseringsbærende foranstaltninger burde vælges ud fra gerningsmandsprincippet. Gerningsmandsprincippet ses derfor at være blevet nedtonet i gældende praksis. Udviklingen heraf, er sket uden en indblanding fra lovgiver, da det overordnede sanktionsprincip ikke er blevet ændret gennem de seneste 50 år.²⁰ Sanktionsprincippet, der findes i den gældende kriminallov § 121, stk. 1, kan betragtes som et modificeret gerningsmandsprincip. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 121. Ved valget og udmålingen af foranstaltning skal der tages hensyn til
1) lovovertrædelsens grovhed, herunder samfundets interesse i at modvirke
handlinger af den pågældende art, og
2) gerningsmandens personlige forhold, herunder hvad der skønnes nødvendigt for
at afholde den pågældende fra yderligere lovovertrædelser.”²¹

Der skal tages hensyn til gerningens beskaffenhed, udover hensynet til gerningsmandens personlige forhold, jf. ovenstående.

Af Justitsministeriets besvarelse nr. 11 oplyser Politimesteren i Grønland, at gerningsprincippet i praksis indebærer, at anklagemyndigheden inddrager

¹⁹ LSF 35 Forslag til kriminallov for Grønland fremsat den 12. december 2007. Bemærkninger til lovforslaget. Punkt 1.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Bekendtgørelse af kriminallov for Grønland, nr. 1187 af 18. september 2023

forbrydelsens grovhed i sin vurdering af foranstaltningsspåstanden. Her tager anklagemyndigheden udgangspunkt i "normalsanktionen" på 5-7 år for den pågældende forbrydelse. Såfremt der i den konkrete sag foreligger omstændigheder, der vurderes grovere end i "normaltilfældene", vil anklagemyndighedens påstand tage afsæt i en strengere foranstaltning end i "normaltilfældene". Efter anklagemyndighedens vurdering af sanktionsniveauet efter gerningsprincippet for den konkrete lovovertrædelse, vurderes herefter gerningsmandens personlige forhold, der kan påvirke påstanden om foranstaltningen i opadgående retning (hvis gerningsmanden eksempelvis tidligere foranstaltet for ligeartet kriminalitet), eller i nedadgående retning (hvis gerningsmanden eksempelvis kun er 16 år).²²

2.2. En analytisk gennemgang af relevante kriminalretlige domme

Følgende del af projektet analyserer, hvorvidt gerningsmandsprincippet anvendes ved de grønlandske domstole. I nærværende afsnit vil blive undersøgt, hvilke foranstaltninger, der er blevet idømt af de grønlandske domstole. Der kastes et blik over ældre domme fra 1958-1979 og en række nyere domme for at danne et overblik over, hvorvidt der er sket en udvikling i domstolenes anvendelse af gerningsmandsprincippet.

2.2.1. Ældre domme

Ældre domme frem til og med 2015 er (endnu) ikke digitaliseret i Grønland, hvorfor man må kigge på statistikker og eksempler fra bøger, for at danne et billede af, hvilke foranstaltninger, der er blevet idømt ved domstolene i Grønland.

Der kastes i første omgang et blik over en opgørelse over antal af foranstaltninger pålagt ved dom eller bøvededtagelse for overtrædelse af kriminalloven, fordelt efter foranstaltningens art i perioden 1958-1966. ²³ Tabellen viser, at foranstaltningsarten bøde anvendes overfor 70-90% af alle tiltalte. Anvendelse af bøde som foranstaltning blev begrundet med, at man af store praktiske udfordringer fra myndighedernes side, har været nødsaget til at anvende

²² Justitsministeriets besvarelse nr. 11 (Alm. del) fra Folketingets Grønlandsudvalg, 25. november 2019

²³ Betænkning om de kriminalretlige sanktionssystem m.v. i Grønland, 1968, tabel 10, s. 25

bødeforanstaltningen, således man undgik eventuelle forsinkelser ved afgørelser, ved at indbringe sager for kredsretterne. Man fandt det generelt vanskeligt at finde egnede personer til at forestå tilsyn, mv. Der var ligeledes ganske få anstalter, hvorfor man ligeledes fandt det vanskeligere at anvende anstaltsanbringelse som foranstaltning. I modsætning til disse foranstaltninger, kan politimyndigheden pålægge et bødeforlæg, og skal derfor ikke indbringes for retten på baggrund af de afstandsmæssige og tidsmæssige dette måtte medføre. På baggrund af den store mængde bøder, blev der idømt ganske få andre typer foranstaltninger. Bøder var reguleret i den dagældende kriminallovs kapitel 24.

Der gives eksempler fra retspraksis i Leif Senholts *Den grønlandske kriminalret*²⁴. Eksemplerne er taget ud fra hvilke tilfælde en given foranstaltning har været anvendt. Følgende eksempler er taget ud fra bøder, der hyppigt er blevet idømt:

- UG 1974 s.19: Knytnæveslag og spark i ansigtet uden skade.²⁵
- UG 1973 s. 16: Ved tilføjelse af slag og spark blev ribben trykket ind (tillige knust protese).²⁶
- UG 1974 s. 26: Sammen med 3 andre tilføjet nogle fiskere slag med knyttet hånd og med stumpe redskaber, samt spark, hvorved tilføjedes bl.a. hjernerystelse, flækket overlæbe, næsebensbrud og flækket øjenbryn.²⁷

Ovennævnte retspraksis tyder på, at bøder primært bliver anvendt i "mildere" voldskriminalitet og faredelikter. I 1979 blev 63% af alle overtrædelser af kriminalloven afgjort med bøder.²⁸ I forhold til ovennævnte tabel fra perioden 1958-1966 ses der, efter omkring 15 år, fortsat en stor del af foranstaltningerne, der idømmes bøde. Der var fortsat store problemer med at udføre tilsyn, på trods af Kriminalforsorgens tilblivelse.

²⁴ Senholt, L. (1985) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN

²⁵ UG 1974 s. 19 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 322

²⁶ UG 1973 s. 16 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 322

²⁷ UG 1974 s. 26 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 322

²⁸ Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 322, fodnote 82

Man så dog en øget anvendelse af anstaltsanbringelse, der kun blev anvendt i de groveste tilfælde:

- Drab.²⁹
- Drabsforsøg.³⁰
- Grov vold.³¹
- Voldtægt i andengangstilfælde.³²

Grønlands Landsret har ligeledes afvist anbringelse i anstalt i eksempelvis UG 1978 s. 16³³ bl.a. på baggrund af særlig gunstige personlige forhold ved voldtægtsrecidiv. Herudover henvises til domme, hvor tiltalen er grov vold og hvor tiltalte idømmes bøde, tilsyn eller en kombination af disse, i stedet for anbringelse i anstalten. Dette kan være en indikation på, at der i nogle tilfælde dømmes ud fra et gerningsmandsprincip, men omvendt også en indikation på, at man på baggrund af manglende ressourcer ønsker at formindske antallet af anstaltsanbringelser. Der ses ingen opgørelser over fordelingen mellem anstalt, bøde og tilsyn i 70'erne, hvor de omtalte domme er fra. Der ses ingen mulighed for at udlede, hvad domstolene har lagt vægt på, ved valget af foranstaltningerne.

Der tegner sig dog et billede af, at domstolene har været nødsaget til at idømme foranstaltninger ud fra, hvad man havde ressourcer til og ikke ud fra ønsket om resocialisering, da dette ikke praktisk har været muligt, hvorfor man i stedet har idømt bøder i omfattende grad. I dommene fra 1970'erne ses flere anbringelser på anstalt. Dette følge af en udbygning af fængselssystemet samt en samfundsudvikling, der medførte øget kriminalitet, der samtidigt blev grovere. Det har ud fra forurettedes befolkningens retsfølelse været en nødvendighed at indespærre gerningspersonerne. Allerede dengang så man kritik fra offentligheden

²⁹ UG 1974, s. 1 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 368

³⁰ UG 1976 s. 27 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 368

³¹ UG 1979 s. 14 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 370

³² UG 1977, s. 32 i Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 371

³³ Senholt, L. (1984) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN. Side 372

om, at der idømmes for milde domme, hvilket lagde et pres på de grønlandske domstole.³⁴

2.2.2. Nyere domme

Ved følgende tages udgangspunkt i domstolenes begrundelse for valget af den bestemte foranstaltning. Dette tages ud fra afsnittet ”om foranstaltningen”, som findes under ”rettens begrundelse og afgørelse” i alle nyere grønlandske domme. Her findes retten begrundelse for, hvordan og med hvilket grundlag den er kommet frem til foranstaltningen, som idømmes.

Det kan konstateres, at de i føromtalte afsnit vedrørende foranstaltningen i dommene er forholdsvist meget korte på omkring 10-15 linjer, hvorfor det sjældent ses i nyere domme en længere redegørelse for, hvorfor retten har valgt den bestemte foranstaltning.

Det ses generelt i dommene, at der henvises til retspraksis for bestemmelsen af foranstaltningen. Følgende ses ved dom afsagt af Sermersooq Kredsret den 12. november 2020, K 246/21:

”Efter retspraksis fastsættes foranstaltningen for overtrædelse af kriminallovens bestemmelser om kriminallovens § 88 vold af denne type som udgangspunkt som anbringelse i anstalten for domfældte.”

Samt følgende dom afsagt af Qaasuitsoq Kredsret den 25. februar 2021, K 133/21:

”Efter retspraksis foranstaltes overtrædelse af kriminallovens § 77 som udgangspunkt med ubetinget anbringelse i anstalt for domfældte i 6-9 måneder.”

Det ses således, at der igennem årene opstået ”takster” ud fra retspraksis, som bliver anvendt af de grønlandske domstole samt anklagemyndigheden for fastlæggelse af en foranstaltning. Disse bliver hyppigst anvendt i nyere domme og

³⁴ Lauritsen, A. N. (2014) *Den store grønlandske indespærring*. Dansk sociologi nr. 4/ 25. årg. Side 42.

afgørelse fra kredsretterne. Det er ligeledes en vis indikation for, at man fokuserer på forbrydelsens karakter frem for gerningspersonen.

Det ses ligeledes, at retten overvejer skærpende og formildende omstændigheder. Ved dom afsagt af Sermersooq Kredsret den 12. november 2020, K 246/21 lægger retten vægt på, at volden er sket i forening, hvorfor det lægges til grund som en skærpende omstændighed.

Ved Dom afsagt af Sermersooq Kredsret den 14. april 2021, K 153/21 ses ligeledes en skærpende omstændighed på baggrund af truslens grovhed, idet truslen skabte frygt for forurettedes eget liv, helbred eller velfærd.

Der fokuseres således på karakteren af forbrydelsen ved de skærpende omstændigheder.

Ved dom afsagt af Qaasuitsoq Kredsret den 3. juli 2020, K 230/20 samt dom afsagt af Qaasuitsoq Kredsret den 25. februar 2021, K 133/21, ses en formildende omstændighed, at tiltaltes gode personlige forhold samt den lange sagsbehandlingstid. Der lægges vægt på tiltaltes forhold og ikke forbrydelsens karakter. Inddragelse af gerningsmandens personlige forhold er forudsat i kriminallovens § 121, stk. 1, nr. 2, hvorfor det ikke anses som særligt bemærkelsesværdigt. Der ses ikke i ovennævnte domme, at de formildende omstændigheder giver anledning til alternative foranstaltninger. Der ses i stedet at de skærpende eller formildende omstændigheder alene til at hæve eller sænke udmålingen af foranstaltning, som der ses ud fra retspraksis. Herved anlægges der som udgangspunkt også et gerningsprincip ved udmålingen af foranstaltningen.

Ved dom afsagt af Qaasuitsup Kredsret den 14. juli 2020, K 011/21, hvor tiltalte var en mindreårig, ses en undtagelse til ovenstående 'struktur', hvor det har givet retten en særlig grund til at overveje typen af foranstaltningen på baggrund af tiltaltes alder.

Den mindreårige var tiltalt for at have udsat andre for fare for deres liv eller førlighed ved at affyre tre skud på kort afstand med retning mod et hus. Herefter havde tiltalte forsøgt at begå selvmord ved at skyde sig selv. Tiltalte var blevet diagnosticeret med langvarig depressiv tilpasningsreaktion, der var opstået på baggrund af svær psykosocial belastning ved sin vens død. Retten udtalte følgende:

”Det vil ikke hjælpe tiltalte at blive anbragt i anstalten for domfældte, hvor hærdede voksne kriminelle blandt andet er anbragt, da tiltalte har behov for hjælp til at komme over sin tilstand..., hvorfor retten finder ham ikke egnet til ubetinget anstaltsanbringelse, blandt andet fordi han ikke tidligere er foranstaltet. Retten finder det mere passende med foranstaltning efter kriminallovens kapitel 32 om foranstaltning over for unge kriminelle med tilsyn af De sociale myndigheder med hjælpeforanstaltninger efter den sociale lovgivning...”

Udtalelsen giver et indtryk af, at retten tager stilling til, hvem tiltalte er og hvilken foranstaltning, der bedst kan hjælpe ham videre i livet.

Af bemærkningerne til kriminalloven fremgår, at retten kan afsige dom til særlige hjælpeforanstaltninger over for unge, hvis gerningsmanden på domstidspunktet er under 18 år. Derfor vil hovedreglen være, at betinget anstaltdom, anstalt og tilsyn som udgangspunkt ikke vil kunne anvendes overfor unge under 18 år.³⁵ Det følger derfor heraf, at retten har taget stilling til, hvad der står beskrevet i loven snarere end at de i særlig grad tager stilling til tiltaltes person ved valget af foranstaltningen.

Generelt giver ovennævnte domme et udtryk for, at domstolene i mindre grad tager udelukkende stilling til gerningsmandens personlige og sociale forhold, herunder hvad der må antages at ville kunne holde vedkommende fra at begå ny kriminalitet ved valget af foranstaltningen.

Det er et klart udtryk, at domstolene vægter det kriminelle forhold, dets art og grovhed ved henvisningen til retspraksis og fokus på skærpende og formildende omstændigheder. Hvad der igennem årene og udviklingen ligeledes har fået en mere fremtrædende plads, er lighedsprincippet samt hensynet til forbrydelsens grovhed. Det ses også at være svært at finde behandlings- og resocialiseringsbærende foranstaltninger, hvor der i stedet er udpræget brug af anstaltsanbringelse.

³⁵ Bemærkninger til kriminallovens § 152

Ovenstående tyder på, at domstolene tager udgangspunkt i et gerningsprincip frem for et gerningsmandsprincip ved valget af foranstaltninger.

2.2.3. Delkonklusion

Det er vanskeligt at tegne en linje ved anvendelsen af gerningsmandsprincippet med de manglende ældre domme frem til i dag. Ud fra ovenstående tyder det på, at det har været svært for domstolene at anvende gerningsmandsprincippet allerede fra kriminallovens ikrafttrædelse. Derfor har det medført, at man i vidt omfang har anvendt bøder som foranstaltning. Det ses heller ikke at have været muligt med anvendelse af tilsyn og andre forsorgsforanstaltninger, da det praktisk ikke har været muligt at gennemføre.

Gerningsmandsprincippet ses i dag at være anvendt i et snævert omfang, da domstolene tager udgangspunkt i retspraksis for fastsættelse af foranstaltninger, og herefter overvejer, om der kan være tale om formildende eller skærpende omstændigheder i forhold til udmålingen. Der tages en overvejende beslutning efter gerningens karakter samt hvorvidt tiltalte er tidligere foranstaltet og gode personlige forhold. Begrundelserne for foranstaltningerne giver et klart udtryk for, at domstolene tager et minimalt hensyn til tiltaltes person ved valget af foranstaltning.

Det kan i lyset af gerningsmandsprincippet sammenfattes, at retten i hvert fald har forsøgt at afveje mellem de individuelle behov hos de tiltalte og hensynet til samfundets beskyttelse og forurettedes rettigheder. Det kan derfor ses som et forsøg på at implementere gerningsmandsprincippet ved at tage hensyn til individuelle faktorer samtidig med, at der udvises retfærdighed og opretholdelse af samfundsmæssig sikkerhed.

3. Diskussion – et gerningsmandsprincip ude af trit med virkeligheden

Gerningsmandsprincippet har været en central del af retssystemet i Grønland siden kriminallovens ikrafttrædelse i 1954. Det er et klart indtryk, at man fra starten har ønsket at indføre et retssystem, der matcher med den grønlandske

retstradition for at sikre den grønlandske befolknings retsfølelse. Når man kigger på den retspolitiske side, giver det en klar indikation for, at kriminalloven og tankerne bag resocialisering har slået fejl. Konsekvenserne for at begå ny kriminalitet og en ny kriminel handling er alt for lave, ifølge den grønlandske parti Demokraatit.³⁶ Som følge heraf ses det at påvirke retsfølelsen og ikke mindst retfærdighedsfølelsen for ofrene og deres pårørende, samtidig med at det skaber utryghed i lokalsamfundet. Demokraatit mener ikke, at den unikke kriminallov virker efter hensigten.

Hensigten med at indføre en kriminallov var, at undgå at krænke grønlandske retstraditioner og for at afholde sig fra, at fordanske det grønlandske samfund. Tanken bag foranstaltning er, at den domfældte, ikke bliver fjernet fra samfundet, men i stedet resocialiseres, således domfældte igen kan blive en del af samfundet efter endt afsoning. Det virker dog til i førortalte retspraksis, at der i de færreste domme har udgangspunkt i gerningsmandsprincippet.

I 2014 blev der gennemført en undersøgelse af retsbevidstheden i den grønlandske befolkning. På denne baggrund lyder det fra den grønlandske befolkning, at flertallet af grønlændere er af den opfattelse, at gerningspersonen skal hjælpes og støttes, således vedkommende ikke begår ny kriminalitet. Dette flertal mener, at det skal være det centrale princip, hvorefter de enkelte foranstaltninger indrettes.³⁷ Det er et klart udtryk fra den grønlandske befolkning, at der er et særligt ønske om at gerningsmandsprincippet skal være styrende for hvilket foranstaltninger, der idømmes. Disse holdninger stemmer heller ikke overens med det, kredsretterne som ovenfor anført i lavere grad lægger vægt på de tiltaltes personlige forhold, altså gerningsmandsprincippet. Det viser ligeledes, at den grønlandske befolkning ikke er tilstrækkeligt oplyst om forholdet, at anstaltsanbringelse anvendes i større grad.³⁸ Dette er en indikation af, at den grønlandske befolknings holdning til kriminalretten i samme tråd med hensigten i den oprindelige kriminallov fra 1954.

³⁶ Beslutningsforslag, FM 2024/100 af 1. marts 2024

³⁷ Balvig, F. (2015) Kriminalitet og retsbevidsthed i Grønland. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab Årg. 102 Nr. 1. Side 68.

³⁸ *Ibid.*

Tankerne bag resocialisering samt minimal indespærring siges at være i den grønlandske retsfølelse.

Kriminalloven har på den anden side ligeledes været udsat for kritik for ikke at gribe tilstrækkeligt ind over gerningsmændene og for ikke at varetage de retssikkerhedsmæssige hensyn til befolkningen. Der bliver bl.a. peget på, at der skal foranstaltes hårdere og at sanktioner, som eksempelvis bøder, tilsyn, mv. ikke er tilstrækkeligt effektive.³⁹ Dette taler for, at den grønlandske befolkning i nogle henseender er tilhængere af et retssamfund, der slår hårdere ned på kriminaliteten. Dette stemmer hermed bedre overens med måde, kredsretterne træffer afgørelse, hvor der i langt de fleste bliver udvist hensyn til karakteren af forbrydelsen, som er et udtryk for anvendelsen af et gerningsmandsprincip.

Der blev i foråret 2022 vedtaget en skærpelse af kriminallovens voldtægtsbestemmelse, hvor der blev indsat et stk. 3, der omhandler valg af foranstaltning. Her skal der lægges vægt på den særlige krænkelse, der er forbundet med lovovertrædelsen, såfremt den er begået mod en person under 18 år.⁴⁰ Denne skærpelse er en forhøjelse på 50% af foranstaltningsniveauet, hvilket ses som endnu et skridt tættere på retningen af et gerningsmandsprincip.

4. Konklusion

Projektet har undersøgt, hvordan gerningsmandsprincipet kommer til udtryk i de foranstaltninger, der idømmes ved de grønlandske domstole samt, hvorvidt anvendelsen af gerningsmandsprincipet stemmer overens med den nuværende retsbevidsthed i det grønlandske samfund.

Det kan konkluderes, at gerningsmandsprincipet anvendes i et begrænset omfang ud fra de domme, der afsiges ved de grønlandske domstole. Dette kommer til udtryk ved afvejningen af de ældre domme og de nyere domme. Det er fundet, at der har

³⁹ Garlik Jensen, H. (1989). Den Grønlandske kriminallov og kriminalpolitik i dag. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. Side 278.

⁴⁰ L 126 Forslag til lov om ændring af retsplejelov for Grønland, kriminallov for Grønland og forskellige andre love.

været mangel på ressourcer grønlandske retssystem fra begyndelsen, hvilket har medført at kredsretter uanset et muligt ønske om at idømme foranstaltning ikke har haft mulighed for at idømme en sådan foranstaltning. Som det kommer til udtryk, er der 1970'erne gjort brug af foranstaltninger med bøder.

Retten lægger i højere grad vægt på retspraksis og skærpene og formildende omstændigheder i forhold til forbrydelsens karakter. Dette indikerer, at lighedsprincippet og hensynet til forbrydelsens grovhed træder ind i stedet for gerningsmandsprincippet.

Det ses ligeledes, at der i et vist omfang fortsat er et ønske om resocialisering af gerningspersoner, og at indespærring bør minimeres. Modsætningsvis ses der ligeledes, at der fra den politiske side er et ønske om hårdere foranstaltninger. Det vurderes, at foranstaltningsmåden i Grønland ikke stemmer overens med befolkningens generelle ønsker. Det er derfor opstået vanskeligheder med at lovgive inden for kriminalretten i Grønland med de uforenelige holdninger.

Opgaven viser derudover, at det i praksis aldrig er lykkedes at realisere og fastholde gerningsmandsprincippet på baggrund af de manglende ressourcer. Problemet er nødvendigvis ikke opstået ud fra et manglende ønske eller en vilje til at føre gerningsmandsprincippet ud i virkeligheden. Som det kommer til udtryk, er der snarere tale om praktiske problemer og manglende finansiering. Den juridiske ekspedition har været for ambitiøs, hvorfor det således ikke har været de kriminalretsfilosofiske tanker, der har været styrende for det retssystem, der er blevet ført i Grønland gennem tiden fra kriminallovens ikrafttrædelse. Der har derimod været for få økonomiske midler til at føre et konkret gerningsmandsprincip.

Kildefortegnelse

Bøger og artikler

Balvig, F. (2015), *Kriminalitet og retsbevidsthed i Grønland*

Betænkning om det kriminalretlige sanktionssystem m.v. i Grønland, det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, betænkning nr. 500

Blume, P. (2016) *Retssystemet og juridisk metode*. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Breinholt Larsen, F. (1999), *Den grønlandske kriminallov som ideologisk konstruktion. Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfKLs 41. forskerseminar. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi

Den grønlandske retsvæsenkommission, betænkning om det grønlandske retsvæsen, betænkning nr. 1442, 2004.

Engbo, H. J. (2021) *Grønlandsk kriminalret - foranstaltningerne*. Djøf Forlag

Lauritsen, A. N. (2014) *Den store grønlandske indespærring*. Dansk sociologi nr. 4/25. årg.

Koch, L. (1999) *Den grønlandske kriminallov i teoretisk perspektiv. Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfKLs 41. forskerseminar. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

Møller, J. (1999) *Den grønlandske kriminallov i praktisk perspektiv. Grønland – på vej mod et nyt straffesystem?* Rapport fra NSfKLs 41. forskerseminar. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

Røjle Bruun, M. (2021) *Grønlandsk kriminalret, ansvaret og forbrydelserne*. Djøf Forlag

Senholt, Leif (1985) *Den grønlandske kriminalret – kommentarer til kriminallov for Grønland, m.v.* FAVN

Betænkninger, lovforslag og folketingsbesvarelser

Sammenskrevet lovbekendtgørelse nr. 1045 af 7. september 2017 om kriminallov for Grønland

Besvarelse af spørgsmål nr. 11 (Alm. del) fra Folketingets Grønlandsudvalg 2019-2020.

Betænkning om det grønlandske retsvæsen – kriminaliteten og kriminalforsorgen, nr. 1442/2004. Den grønlandske retsvæsenkommission.

Betænkning om det kriminalretlige sanktionssystem m.v. i Grønland, nr. 500, København 1968.

L 126 Forslag til lov om ændring af retsplejelov for Grønland, kriminallov for Grønland og forskellige andre love. (Gennemførelse af politireform og etablering af ny politiklageordning, indførelse af motivationsbehandlingspladser for seksualforbrydere i Anstalten i Nuuk, forhøjelse af foranstaltningsniveauet for voldtægt af mindreårige, styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser m.v.). Vedtaget af Folketinget den 5. maj 2022.

LSF 35 Forslag til kriminallov for Grønland fremsat den 12. december 2007